

ทัศนคติที่มีต่อการออมเพื่อเข้าสู่วัยชราของประชากรวัยทำงาน : กรณีศึกษากลุ่มเกษตรกร

ตำบลลุ่มสุม อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี

Working-age population attitude toward savings for old age : a case study of farmers at
LumSoom sub district, Tsaiyok district, Kanchanaburi province

สุเทพ ค้าเมฆ อัครพงษ์ เพ็ชพูล พัฒนภานุ ทูลธรรม และ กัญญ์ฐญาณ์ ภูสวาสดี

โครงการจัดตั้งคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพหุศาสตร์

*corresponding author e-mail: Suthep.khammek@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์ของการศึกษาคือ เพื่อศึกษาพฤติกรรมการออมของเกษตรกร เพื่อศึกษาทัศนคติที่มีต่อการออมเพื่อเข้าสู่วัยชราของเกษตรกร เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการออมของเกษตรกรประชากรเป้าหมายที่ศึกษา คือ เกษตรกรอายุระหว่าง 40-59 ปี ที่อาศัยอยู่ในอำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี ระเบียบวิธีวิจัยใช้กระบวนการสนทนากลุ่ม เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมและการศึกษาจากเอกสาร วิธีวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ข้อค้นพบเชิงคุณภาพพบว่า เกษตรกรมีทัศนคติที่ดีอย่างยิ่งต่อการออม ทั้งการออมสำหรับการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน และการออมสำหรับอนาคตคือเมื่อเข้าสู่วัยชรา ในส่วนของความหมายของการออมพบว่าความหมายของการออมเงินตามนิยามความหมายการศึกษาจากการทบทวนวรรณกรรมนั้นแตกต่างไปจากนิยามของเกษตรกรการออมไม่ใช่ออมเพียงตัวเงินที่เหลือจากการใช้จ่ายเพียงเท่านั้น แต่ยังหมายถึงการออมโดยการตั้งใจที่จะเก็บไว้เพื่ออนาคต ทั้งที่อยู่ในรูปตัวเงินและไม่ใช้ตัวเงิน รวมถึงการออมที่อยู่ในรูปแบบการลงทุน ในส่วนของปัญหาและอุปสรรคในการออม พบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการออมที่สำคัญเกิดจากตนเอง กล่าวคือความคิดและการตัดสินใจของตนเองมีผลอย่างมากต่อการปฏิบัติในเรื่องการออม หากไม่เกิดการตระหนักและวางแผนจัดการตนเองก็ไม่สามารถทำการออมได้ ดังนั้นข้อเสนอแนะจากข้อค้นพบ ควรมีการจัดโครงการหรือการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการวางแผนการออมสำหรับประชากรวัยทำงาน โดยเฉพาะประชากรวัยทำงานที่มีครอบครัว ทั้งนี้ควรเป็นการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการวางแผนการออมในช่วงของวัยทำงาน จนกระทั่งถึงแนวทางการออมเพื่อการเตรียมตัวเข้าสู่วัยชรา เพื่อให้เกิดการวางแผนการออมที่ถูกต้องเหมาะสม

คำสำคัญ : ทัศนคติ การออม เกษตรกร วัยสูงอายุ

Abstract

This qualitative study was conducted with the objectives to study the saving behavior of farmers; farmers' attitude toward savings for old age and problems and setbacks obstructing savings of farmers. The target population were comprised of farmers, ages from 40-46 years, living at Tsaiyok District, Kanchanaburi Province. The qualitative method was used to collect data from focus group, including data from in-depth interview, Non-Participant Observation and documentary studies as well as conducting the content analysis. The qualitative findings suggest that farmers developed positive attitude toward savings, for the current lifestyles and for old age. The findings suggest that the farmers gave different meanings from those of literature review. To the farmers, savings are the excess amount of money after paying for expenses with intention to save for future, both financial and nonfinancial assets, including investment. With the regards to problems and setbacks in savings, farmers' thinking and decisions-making are highly affected the savings habit because savings originated from a person's awareness and self-planning.

This research recommends the publicity campaign or educating the working-age population on savings plan, especially the working-age with immediate family and mainly focused on savings plan during the working-age, extending to proper saving plan for old age effectively.

keywords : attitude, savings, farmer, elderly

บทนำ

ประเทศไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงทางประชากรอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน และเมื่อพิจารณาการเปลี่ยนแปลงทางประชากรของประเทศไทยพบว่าเป็นไปตามรูปแบบของทฤษฎีการเปลี่ยนผ่านทางประชากร ซึ่งทฤษฎีการเปลี่ยนผ่านทางประชากรนั้นมีรูปแบบการเปลี่ยนแปลงของประชากรที่สามารถแบ่งออกเป็นสามช่วงสำคัญๆ คือ ในระยะที่หนึ่ง อัตราเกิดของประชากรจะสูงในขณะที่อัตราตายก็สูงเช่นกัน อัตราเพิ่มของประชากรจึงค่อนข้างต่ำ แต่เมื่อเวลาผ่านไปประชาชนมีความรู้ที่เพิ่มขึ้น ระบบสาธารณสุขและการแพทย์ที่ก้าวหน้ามากขึ้น จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางประชากรในระยะที่สอง คืออัตราตายของประชากรในช่วงนี้ลดลงอย่างมาก แต่ในขณะที่เดียวกันอัตราเกิดนั้นยังคงเพิ่มสูงอยู่ จึงทำให้อัตราเพิ่มของประชากรสูง ในช่วงนี้เองทำให้ประชากรในประเทศนั้นเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว (ปราโมทย์ ประสาทกุล, 2543) เมื่อพิจารณาการเปลี่ยนแปลงทางประชากรของประเทศไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2506 ถึงปี พ.ศ. 2526 พบว่ามีจำนวนเด็กเกิดในช่วงระยะเวลานี้ในแต่ละปีเกินกว่า 1 ล้านคน กลุ่มคนที่เกิดในช่วงเวลานั้นจึงถูกเรียกว่า “ประชากรรุ่นเกิดล้าน” (ปราโมทย์ ประสาทกุล, 2550) และเมื่อระยะเวลาล่วงผ่านมาจนถึงในปัจจุบัน พบว่าประชากรในรุ่นเกิดล้านนั้นเป็นกลุ่มประชากรที่มีจำนวนมาก และในระยะเวลาอีกไม่กี่ปีข้างหน้าประชากรกลุ่มนี้จะมีอายุมากขึ้นจนก้าวสู่การเป็นประชากรวัยสูงอายุอย่างเต็มตัว ด้วยจำนวนที่มากของประชากรรุ่นนี้จะทำให้ประเทศไทยมีจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ดังนั้นการวางแผนเตรียมความพร้อมสำหรับสังคมไทยที่จะเปลี่ยนเป็นสังคมสูงอายุนั้นจึงเป็นเรื่องที่ควรคำนึงถึงเป็นอย่างมาก การศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุจึงกลายมาเป็นเรื่องที่น่าสนใจของผู้คนในสังคม ไม่ว่าจะเป็นด้านสุขภาพกายของผู้สูงอายุ วัฒนธรรมและสังคมที่กระทบต่อการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ สภาพอารมณ์และจิตใจเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ ฯลฯ

ในด้านชีวิตความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุเมื่อไม่สามารถทำงานได้ก็เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง ในปัจจุบันนี้พบว่าอายุขัยเฉลี่ยของประชากรมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น ทำให้ระยะเวลาในการดำรงชีวิตในช่วงวัยสูงอายุของเพิ่มขึ้น เมื่อเริ่มเข้าสู่วัยสูงอายุโดยส่วนมากผู้สูงอายุก็จะไม่ได้ทำงาน และไม่มีรายได้จากการประกอบอาชีพ แต่ในขณะที่เดียวกันค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันยังต้องมีตามปกติ จึงเป็นสิ่งที่ควรคำนึงถึงการใช้ชีวิตและค่าใช้จ่ายในอนาคตว่าจะใช้ชีวิตความเป็นอยู่ได้อย่างไร การออมเพื่อวัยสูงอายุจึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่ง ที่น่าจะสามารถช่วยให้ประชากรสูงอายุมีสถานะทางเศรษฐกิจที่ดีได้ (วรเวศม์ สุวรรณระดา, 2552)

ปัจจุบันระบบการออมในประเทศไทยนั้นได้มีการดำเนินการตามธนาคารโลก แบ่งออกเป็น 1)การออมแบบบังคับตามกฎหมายที่รัฐบาลกำหนด 2)การออมแบบสมัครใจ โดยการออมแบบบังคับตามกฎหมายที่รัฐบาลกำหนดนั้นมี 2 แบบ ได้แก่ กองทุนประกันสังคมและกองทุนบำเหน็จบำนาญ ส่วนระบบการออมแบบสมัครใจ ได้แก่ การออมในกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ กองทุนรวมเพื่อการเลี้ยงชีพ กองทุนระยะยาว และการออมสะสมทรัพย์สินแบบเงินได้ประจำ ซึ่งการออมนี้ เป็นการออมเพื่อสร้างความมั่นคงให้กับผู้สูงอายุที่ใช้ชีวิตหลังเกษียณอายุเพื่อให้มีรายได้สำหรับดำรงชีพในยามชราภาพ (สถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2550) สถานการณ์การออมในปัจจุบัน เมื่อพิจารณาจากการออมของครัวเรือนแล้วพบว่าในปี พ.ศ. 2553 มีค่าใช้จ่ายของครัวเรือนอยู่ที่ 16,819 บาทต่อครัวเรือน และในปี พ.ศ. 2554 มีค่าใช้จ่ายครัวเรือน 17,403 บาท ต่อครัวเรือน ซึ่งพบว่าค่าใช้จ่ายของครัวเรือนเพิ่มสูงขึ้น สถานการณ์การออมภายในประเทศจึงน่าจะอ้อมได้ลดลง

การออมเพื่อไว้ใช้ในยามสูงอายุจึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจศึกษา เพื่อดูความสามารถในการออมของประชากรที่เป็นการ

ออมเพื่อเก็บไว้ใช้ยามสูงอายุ ประชากรที่จะใช้ในการศึกษาเรื่องการออมนี้จึงควรเป็นกลุ่มประชากรที่ยังสามารถออมได้และเป็นผู้ที่มีความตระหนักในการออมเพื่อวัยสูงอายุ อาชีพเกษตรกรเป็นอาชีพหนึ่งที่มีรายได้ขึ้นอยู่กับสภาพภูมิอากาศ จากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือน พ.ศ. 2554 พบว่า ครัวเรือนเกษตรกรมีปริมาณเงินออมลดลงจากปี พ.ศ. 2550 ประมาณร้อยละ 15 ซึ่งสะท้อนให้เห็นการออมที่ลดลงในกลุ่มอาชีพเกษตรกร การศึกษาครั้งนี้จึงมุ่งสนใจไปที่กลุ่มเกษตรกร ซึ่งการศึกษาทัศนคติที่มีต่อการออมเพื่อเข้าสู่วัยชราของเกษตรกร จะทำให้เห็นแบบแผนการออมและพฤติกรรม รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคในการออมเพื่อเข้าสู่วัยชราของเกษตรกรได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาทัศนคติที่มีต่อการออมเพื่อเข้าสู่วัยชราของเกษตรกร
2. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการออมของเกษตรกร
3. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการออมเพื่อเข้าสู่วัยชราของเกษตรกร

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ เกษตรกรอายุระหว่าง 40-59 ปี ที่อาศัยอยู่ในอำเภอ ไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี ระเบียบวิธีวิจัยใช้กระบวนการค้นเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ได้แก่ การสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) โดยแบ่งกลุ่มประชากรที่ศึกษาออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มเกษตรกรชาย และกลุ่มเกษตรกรหญิง ที่มีความสามารถในการออมอายุระหว่าง 40-59 ปี โดยกลุ่มเกษตรกรชายมีผู้ร่วมสนทนากลุ่มจำนวน 5 คน และกลุ่มเกษตรกรหญิงมีผู้ร่วมสนทนากลุ่มจำนวน 6 คน นอกจากนี้แล้วยังได้ทำการสัมภาษณ์เชิงลึกโดยมีแนวคำถามอีกด้วย ในระหว่างที่ทำการสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์ก็จะทำการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมเพื่อที่จะดูพฤติกรรม ความรู้สึก และท่าทีของผู้ตอบคำถาม โดยมีการจดบันทึกข้อมูลและบันทึกเสียงสนทนา/สัมภาษณ์ ซึ่งได้รับอนุญาตจากผู้ให้ข้อมูล และวิธีวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ภายใต้กรอบแนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง โดยอาศัยข้อมูลเชิงลึกและการสนทนากลุ่มที่ได้จากการสัมภาษณ์มาเป็นบทวิเคราะห์ที่เชื่อมโยงกับแนวคิดทฤษฎีดังกล่าว ภายหลังการเก็บรวบรวมข้อมูล จะทำการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น โดยทำการถอดเทปจากคำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลแต่ละราย และมีการตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ของข้อมูลที่ได้ หลังจากนั้นจึงทำการจัดหมวดหมู่ข้อมูลให้เป็นระบบ

ผลการวิจัย

ผลที่ได้จากการศึกษา สามารถสรุปได้เป็น 3 ประเด็นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ได้แก่ ทัศนคติเกี่ยวกับการออม พฤติกรรมการออม และปัญหาและอุปสรรคในการออม ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. ทัศนคติเกี่ยวกับการออม

1.1 ความหมายของการออม

ผู้ให้ข้อมูลคนหนึ่งบอกกับเราว่า “การออมก็เหมือนการเก็บเงินเก็บอะไร พุดแบบอีกอย่างก็ออม พุดภาษาเราคือเก็บเงิน” ส่วนคุณลุงคนหนึ่งบอกว่า “การออมคือการเก็บ มันเป็นการสะสมของชาวบ้านแต่ละคนแต่ละครัวเรือน เก็บทุกอย่างที่มีคือการออม ออมแล้วพอรวบรวมได้เป็นก้อนเราจะเอาไว้ซื้ออะไรต่ออะไร” ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ให้ความหมายของการออมในทำนองว่าการออมคือการเก็บทุกชนิดเก็บทุกอย่างที่เป็นเล็กเป็นน้อยสะสมไปเรื่อยๆ คือการรู้จักกินรู้จักใช้ คือการเก็บตามกำลังทุนทรัพย์ที่เพียงพอของผู้ออมไม่ว่าจะเป็นเงินสด สัตว์เลี้ยง รถยนต์ ทองคำ ที่ดิน สิ่งของ หรือออมบุญ เงินที่เก็บออมจะแบ่งเป็นสองส่วนคือส่วนที่เก็บไว้และสามารถหยิบออกมาใช้ยามฉุกเฉินในครอบครัวโดยไม่ต้องหยิบยืมใคร เช่น เมื่อคนในครอบครัวเจ็บป่วย และอีกส่วนหนึ่งไว้ใช้ตอนแก่หรือตอนทำงานไม่ไหวและในอนาคตยามเดือดร้อนสามารถแปลงสินทรัพย์ที่ไม่ใช่ตัวเงินให้เป็นเงินสดและเพิ่มกำไรได้

1.2 ความสำคัญและประโยชน์ของการออม

ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ให้ความสำคัญและประโยชน์ของการออม คือเพื่อเป็นหลักประกันให้กับชีวิต โดยมีการเก็บออมไว้ 2 ส่วน ส่วนที่หนึ่งได้แก่การออมเพื่อปัจจุบันจะเป็นการเก็บไว้เพื่อหมุนเวียนใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน ไม่ว่าจะเป็นการอุปโภคและบริโภค ได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และภาระใช้จ่ายพื้นฐานในชีวิตประจำวันของครอบครัว และส่วนที่สองการออมเพื่ออนาคต คือเป็นการเก็บเตรียมไว้ในอนาคตเพื่อใช้ในยามฉุกเฉิน การเจ็บป่วย และค่าใช้จ่ายในยามชรา ดังคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลว่า

“ปกติว่ามีประโยชน์มาก เราไม่มีสมบัตินะ ถ้าเรามีสมบัตินะเราก็จะได้เห็นว่าเรามีสมบัติจะยืมเงินเขาได้ ถ้าเราคนจนไปยืมเงินใครเขา เขาก็ไม่เชื่อหรอก เขาไม่อยากจะให้หรอก เขากลับไม่มีปัญญาใช้เขา ก็อย่างนี้แหละในใจบ่คิดว่าการมีเงินออมมีประโยชน์มากมาย”

“มีความสำคัญมาก คือว่าเวลาเราทำไม่ไหวนี้ใช้ไหม เรายืมเอาไปใช้ตอนเราแก่ เจ็บไข้ได้ป่วยอะไรอย่างนี้ เราไม่ต้องไปพึ่งลูกเรา”

“ผมก็ว่าดีมีประโยชน์มาก เมื่อฉุกเฉินอะไร เราเจ็บเราไข้ หรือว่ามีอุบัติเหตุอะไร เราไม่มีหนทางไม่มีเงิน เราก็นำเงินที่เราเก็บไว้มานำใช้ได้”

1.3 วัยที่เริ่มออมและหยุดออม

ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เห็นว่าวัยที่ควรเริ่มทำการออม คือ ควรมีการออมตั้งแต่วัยเด็ก ต้องให้ความรู้ ความสำคัญและปลูกฝังค่านิยมเกี่ยวกับการออมตั้งแต่วัยเด็กเพื่อฝึกให้เป็นนิสัยให้มีใจรักในการออม ที่ผ่านมาสำหรับผู้ให้ข้อมูลนั้นในทางปฏิบัติจริงผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่บอกว่ามันเป็นสิ่งที่ทำได้ยากที่จะเริ่มออมตั้งแต่เด็ก ดังนั้นผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่จึงมีการออมอย่างจริงจังตั้งแต่แต่งงานมีครอบครัวคือแต่งงานและเริ่มทำการออม เพราะต้องออมเพื่อมาสร้างครอบครัว พร้อมทั้งการวางแผนครอบครัวโดยเฉพาะการเตรียมเงินไว้เพื่อการศึกษาของลูก ซึ่งก็สอดคล้องกับความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลในการสนทนากลุ่มดังคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลว่า

“ตอนที่ผมเป็นวัยรุ่นอยู่ ผมไม่เคยคิดเลยว่าผมจะมีเงินออมนะมันเป็นวัยหรือเปล่าผมก็ไม่รู้ละ พอเรามีอายุมากขึ้นมีความรอบคอบ มีการคิดไตร่ตรองว่าจะพาครอบครัวไปทางไหนถึงจะอยู่รอดได้ มันถึงเริ่มมีการเก็บ ผมเริ่มเก็บตั้งแต่ผมแต่งงานอยู่กับแฟน คือมีการวางแผนว่าเราจะมีลูก พอเริ่มมีลูกก็เริ่มจะเก็บออมไปฝากครรภ์ พอลูกออกมาก็ต้องเอาเงินส่วนที่เราออมไว้ไปซื้อนมให้ลูกโดยที่ไม่ให้มันเดือนร้อนกับค่าครองชีพเรามากไป”

แต่ทั้งนี้ก็มีผู้ให้ข้อมูลส่วนหนึ่งเห็นว่า ตนมีการเริ่มออมหลังจากมีครอบครัวจริงแต่เป็นช่วงที่ลูกๆ โตและย้ายออกไปมีครอบครัวแล้ว เพราะตอนที่ลูกๆ ยังเล็กอยู่ตนไม่สามารถออมได้เพราะมีการใช้จ่ายในครัวเรือนและค่าใช้จ่ายในการส่งเสียลูกดังคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลว่า

“ตอนนี้ก็คิดออมเรื่อยๆ ก็ช่วงนั้นลูกมันยังเล็กอยู่ก็เลยยังคิดไม่ได้เพราะลูกมันต้องกินต้องใช้ แล้วช่วงนั้นลูกมันยังไม่มีการครอบครัว เราถือว่ามีการอยู่ก็เลยยังเก็บไม่ได้ แต่ช่วงนี้ลูกมีครอบครัวแล้วเขาก็ไม่ยุ่งกับเรา เราก็หมดภาระแล้ว เราก็เก็บของเราเรื่อยๆ”

และในส่วนของการหยุดออมผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เห็นว่าไม่ได้มีกำหนดยอดเงินว่าได้เงินเท่าไรแล้วถึงจะหยุดออม หรือกำหนดอายุว่าจะหยุดออมเมื่ออายุเท่าไร แต่คิดว่าจะเก็บไปเรื่อยๆ ทำงานไปเรื่อยๆ จนกว่าจะทำงานไม่ไหวถึงจะหยุดออม ซึ่งก็สอดคล้องกับความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลในการสนทนากลุ่ม ดังคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลว่า

“ไม่ได้กำหนดอายุนะคือว่าถ้ามีงานเราก็กทำไปเรื่อยๆ จนกว่าเราจะไม่มีแรงทำ จนกว่าเราจะทำไม่ไหว”

1.4 ทักษะเกี่ยวกับการออมเพื่อวัยชรา

ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ทุกคนควรมีการออมเพื่อการเตรียมตัวเข้าสู่วัยชรา เพราะสิ่งที่ออมไว้จะสามารถนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตต่อไปยามที่ตนเองไม่สามารถทำงานหาเลี้ยงชีพได้แล้ว และเพื่อไม่ต้องการให้ตนเองเป็นภาระของลูกหลานหรือเมื่อไม่มีลูกหลานดูแล ซึ่งก็สอดคล้องกับความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลในการสนทนากลุ่ม แต่ทั้งนี้ก็มีผู้ให้

ข้อมูลส่วนหนึ่งมีความคิดเห็นว่า การออมเพื่อการเตรียมตัวเข้าสู่วัยชรา นั้น ไม่จำเป็นว่าทุกคนจะต้องมีการออมเพื่อวัยชรา แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับพื้นฐานของแต่ละคน หากคนที่มีความรู้แล้ว พอถึงวัยชราก็สามารถนำสมบัติมาขายได้ หรือคนที่มีความรู้หลาย ๆ ก็สามารถให้ลูกหลานดูแลส่งเสียได้ ในขณะที่คนที่มีความรู้ไม่มากนัก และยังมีลูกหลานน้อย ก็ควรอย่างมากที่จะต้องมีการออม ทั้งนี้ผู้ให้ข้อมูลโดยส่วนใหญ่ทั้งในการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มมีความคิดเห็นตรงกันว่า การออมเพื่อการเตรียมตัวเข้าสู่วัยชรา ควรเริ่มทำในขณะที่ตนเองมีความสามารถในการทำงานหาเงินได้ ดังคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลว่า

“ควรต้องคิดควรต้องทำ เพราะว่าวันข้างหน้าเราก็ทำงานไม่ไหว เราก็ต้องมีเงินเก็บมีเงินกินไว้แต่คนเราจะคิดเหมือนกันหรือเปล่าไม่รู้ แต่ความคิดของป้าไว้แบบนี้แหละ”

“สมควรเตรียมตัว ทุกคนต้องเตรียมตัว ก็คือ เราก็เก็บเงินตรงที่ออมไว้ เพื่อตอนแก่ ไม่มีใครดูแลเราก็เอาเงินตรงนี้มาใช้ได้ ในความคิดของผมนะ มันก็ดีกว่ามันออมได้ ถ้ามันออมไม่ได้ก็ไม่ว่ากัน”

2. พฤติกรรมการออม

2.1 เหตุผลและแรงจูงใจในการออม

ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีเหตุผลและแรงจูงใจในการออม คือมีการคำนึงถึงการออมเพื่อตนเองและเพื่อครอบครัว ในส่วนการออมเพื่อตนเองจะเป็นการเก็บเงินไว้ใช้จ่ายในการอุปโภคบริโภคที่ตนเองต้องการ และมีการเก็บออมไว้เพื่อที่จะใช้ในยามฉุกเฉินและตอนวัยชราและในส่วนของครอบครัว พบว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีการออมเพื่อที่จะใช้จ่ายในครอบครัว ไม่ว่าจะเป็นการใช้จ่ายในการอุปโภคบริโภคของครอบครัว การเจ็บป่วยของคนในครอบครัว และภาระค่าใช้จ่ายในการเรียนของลูกดังคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลว่า

“เราออมด้วยใจเราเอง การออมมันขึ้นอยู่กับความตั้งใจของเราเอง เราสมัครใจออม ออมเยอะเราก็ได้เยอะ ออมน้อยเราก็ได้น้อย”

“ใช่ๆ ออมเพื่อครอบครัวและลูก การเรียน การอะไรลูกเรา บางทีการเรียนมันต้องใช้เงินจริงไหม มันก็ต้องเก็บตรงนี้ไว้ ไม่มีไม่ทัน เราก็เอาตรงนี้มาใช้ เรามีเราก็เข้าไปแทน คือเราก็เก็บไว้”

2.2 การชักชวนหรือสนับสนุนให้มีการออม

ผู้ให้ข้อมูลมีการตัดสินใจเกี่ยวกับการออมด้วยตนเอง คิดที่จะเก็บออมด้วยตนเองโดยที่ไม่มีผู้ใดมาแนะนำ ซึ่งสอดคล้องกับวัยที่เริ่มออม โดยเมื่อเข้าสู่วัยทำงานและเริ่มสร้างครอบครัว จะมีการตระหนักถึงการใช้ชีวิตในอนาคต และเริ่มที่จะสร้างความมั่นคงทางการเงินให้กับครอบครัว จึงได้ตัดสินใจเริ่มเก็บออมด้วยตนเอง ด้วยวิธีการออมในรูปแบบต่างๆ โดยสถาบันต่างๆ เช่น ธนาคารหมู่บ้าน ธนาคารพาณิชย์ หรือบริษัทประกันชีวิต จะเป็นเพียงแหล่งหรือรูปแบบการออมแบบหนึ่ง ที่ช่วยส่งเสริมให้มีการออมเพื่อวัยชราเพิ่มขึ้นแต่การตัดสินใจที่จะเริ่มมีการเก็บออมนั้นผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้ตัดสินใจด้วยตนเองโดยแบ่งเป็นการออมเพื่อวัยชรา ได้แก่ เงินฝากธนาคาร ประกันชีวิต และการลงทุนเพื่ออนาคต ได้แก่ การซื้อที่ดิน การปลูกต้นไม้ การซื้อทองคำ การเช่าซื้อรถยนต์ รถจักรยานยนต์ดังคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลว่า

“ไม่มีใครชวนให้ออมหรอกเพราะว่าเราคิดของเราคนเดียว ทำคนเดียว เพราะเราเห็นคนอื่นแยกว่าเรา เขาลำบากกว่าเรา เมื่อนึกกลับมามองตนเอง เราไม่อยากเป็นแบบนั้น เราจึงต้องเตรียมตัวเก็บออมไว้ แบบที่เราคิดเองทำเองนี่แหละ”

2.3 รูปแบบของการออม

ผู้ให้ข้อมูลมีรูปแบบของการออมต่างกันไปตามสภาพความเป็นอยู่และความสนใจของแต่ละคน แบ่งการออมเป็นรูปแบบหลักๆ 5 รูปแบบด้วยกัน ได้แก่

2.3.1. ออมในรูปแบบเงินสด

1) ออมเป็นเงินสด ทั้งเก็บใส่กระเป๋หรือกระเป๋าแล้วเก็บไว้กับตัวไม่ได้นำไปฝากธนาคาร หรือนำทั้งเหรียญทั้งธนบัตรหยอดใส่กระบอกไม้ไผ่แล้วนำไปฝากธนาคารเป็นงวดๆ เมื่อถึงเวลาที่กระบอกไม้ไผ่เต็ม ผู้ให้ข้อมูลคนหนึ่งบอกว่า เขาไม่สามารถนำเงินไปฝากธนาคารพาณิชย์ได้เนื่องจากเป็นชาวต่างดาวที่มีเพียงบัตรต่างดาวไม่มีบัตรประชาชนที่แสดงตัวว่าเป็นคนไทย ทางเลือกสำหรับการออมของคุณป้าคือเก็บเป็นเงินสดและฝากกับธนาคารหมู่บ้าน สาเหตุหนึ่งของการ

เก็บเป็นเงินสดเนื่องจากมีความสะดวกในการเก็บ การเก็บด้วยตัวเองที่ละเล็กละน้อยสามารถทำได้และเป็นวิธีที่ง่ายที่สุด... ง่ายทั้งในเรื่องการเก็บและต่อการใช้จ่ายยามต้องการและเมื่อพิจารณาแล้วพบว่าเพศหญิงส่วนใหญ่จะเก็บในรูปแบบนี้ ส่วนเพศชายก็มีเช่นกันแต่น้อยกว่าเพศหญิง

“ชาวบ้านเราจะเก็บหอมรอมริบส่วนมากจะเป็นการออมดังนี้แหละครับ ผมเคยออมหยอดกระปุกออมสินเป็นตั้งค์ เหรียญและก๊แบงค์ ถือเป็นการออมแบบดั้งเดิมเลยนะ”

2) ออมเป็นเงินฝากธนาคาร รูปแบบของการฝากธนาคารเป็นรูปแบบการออมที่ถูกเลือกใช้มากที่สุดทั้งในเพศชายและเพศหญิง เพราะมองเห็นในเรื่องของความปลอดภัยของเงินและดอกเบี้ยที่จะได้รับ ผู้ให้ข้อมูลคนหนึ่งบอกว่าเงินอยู่กับเราไม่ได้นานถ้าไม่เอาเงินไปเข้าธนาคาร และผู้ให้ข้อมูลคนหนึ่งบอกว่ามันสะดวกหากเกิดเหตุการณ์กะทันหันที่จำเป็นต้องออกจากบ้านไปและไม่ต้องห่วงเรื่องเงิน สามารถใช้บัตรถอนเงินที่ไหนเมื่อไรก็ได้

“ข้าฝากธนาคาร ไม่ว่าเงินไม่ว่าทองข้าฝากธนาคารหมด การอยู่บ้านจะว่าเราอยู่ตลอดมันก็ไม่แน่ บางครั้งเราต้องทิ้งบ้านไปกันหมด ของพวกนี้เราเอาไว้มันได้อยู่แล้วเราไม่รู้ว่าคนจะเข้ามาตอนไหน เงินหมิ่นเงินแสนเราจะเอามาไว้ในบ้าน มันเป็นไปได้หรือไม่ได้อะไร”

3) ออมเป็นประกันชีวิต เป็นอีกหนึ่งรูปแบบการออมเงินที่ถูกเลือกใช้ โดยทั้งเพศหญิงและเพศชายพูดถึงการทำประกันชีวิตในทำนองเดียวกันว่าเป็นการออมที่เพื่อลูกหลานและคนใกล้ชิด หากพวกเขาเกิดอุบัติเหตุหรือเสียชีวิต เงินจากทำประกันชีวิตส่วนนี้จะมีบทบาทหน้าที่ในการช่วยเหลือแบ่งเบาภาระของลูกหลานหรือคนใกล้ชิดของพวกเขา เป็นการตัดปัญหาความรับผิดชอบของลูกหลานในเรื่องของค่ารักษาพยาบาลหรือเงินทำศพ โดยจะมีเงินจากการทำประกันชีวิตที่พวกเขาซื้อไว้นั้นออกค่าใช้จ่ายเหล่านั้นแทน

“ประกันชีวิตในความคิดของผมมันเป็นการให้มรดกกับลูกกับหลานไปมากกว่าเพราะว่าเราออมไปโดยโดยที่ไม่มีการถอนมันเหมือนว่าเราได้ใช้จ่ายส่วนนั้นเลยเราตายไปเราก็ไม่ได้ใช้คือมันก็ตกเป็นของลูกของหลานต่อไปจะได้ไม่ลำบาก”

2.3.2 ออมในรูปแบบที่ไม่ใช้ตัวเงิน

1) ออมเป็นอสังหาริมทรัพย์ ในเรื่องของที่ดินและบ้านช่อง เพศชายส่วนใหญ่จะคิดในเรื่องนี้มากกว่าเพศหญิง พวกเขาบอกว่าการออมที่เป็นอสังหาริมทรัพย์ถือว่าเป็นสมบัติส่วนหนึ่งในชีวิต เมื่อมีเงินเก็บที่เก็บได้เพียงพอสักก้อนหนึ่งพวกเขาจะเอาเงินนั้นแลกเปลี่ยนเป็นที่ดินหรือบ้าน มันเป็นสมบัติที่ไม่มีวันจะสึกหรอและเสียหาย มีแต่จะเพิ่มพูนคุณค่าทั้งในด้านประโยชน์การใช้งานและราคา มันไม่ใช่สมบัติของพวกเขาเพียงอย่างเดียวแต่อาจส่งต่อถ่ายทอดเป็นสมบัติให้ลูกหลานได้อีก และมันก็เอาไปขายเก็งกำไรได้เมื่อวันหนึ่งที่เขาเดือดร้อนและต้องการเงิน แต่มีผู้ให้ข้อมูลเพศชายบางคนบอกว่าการออมในเรื่องของที่ดินเป็นเรื่องใหญ่โตเกินความสามารถเกี่ยวกับราคาของที่ดินที่แพงเกินไป ส่วนผู้ให้ข้อมูลเพศหญิงคนหนึ่งบอกว่าเขาชอบซื้อที่ดินเก็บเอาไว้ ซื้อที่ดินที่ครั้งหนึ่งเคยขายในราคาถูกๆ เพื่อให้แบ่งเช่าสำหรับคนในหมู่บ้านทำการเกษตร ทุกวันนี้หล่อนก็ยังอยากซื้อแต่ต้องพลาๆ ลงไปเนื่องด้วยถูกลูกหลานห้ามปราม

“ในเรื่องอสังหาริมทรัพย์ซื้อที่ดินแล้วขายที่ดินต่อแล้วเอาเงินที่ได้ไปไปซื้อต่อทำต่อ”

2) ออมเป็นทองคำ เรื่องทองคำส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย คือ การออมในรูปแบบของทองคำส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นกับผู้หญิง ผู้ให้ข้อมูลคนหนึ่งบอกว่า “การออมในรูปแบบของทองคำนอกจากมันเป็นเหมือนกองทุนภายในครอบครัวและสามารถเปลี่ยนเป็นเงินได้เมื่อต้องการแล้ว มันยังใช้ประดับร่างกายเสริมความงามอีกด้วย...” และเหตุผลทางอื่นจากการออมทองคำนั้นอาจเป็นเรื่องของค่านิยมและความชอบ ผู้หญิงบางคนซื้อทองคำเก็บไว้เยอะตั้งแต่สมัยที่ราคาทองคำยังถูก และความถนัดในการซื้อลดน้อยลงเรื่อยๆ ตามราคาของทองคำที่แพงมากขึ้น ทองคำที่เก็บออมไว้ในทุกวันนี้ส่วนใหญ่จึงเป็นทองคำที่สะสมมาตั้งแต่อดีตและในอนาคตอาจนำไปขายบ้างหากต้องการใช้เงิน ส่วนเพศชาย บางคนบอกว่าการเก็บสะสมในรูปแบบทองคำเป็นเรื่องหนักเกินไปเนื่องจากทองคำมีราคาแพง ผู้ให้ข้อมูลบางคนบอกว่าเขาซื้อทองคำให้ภรรยา เป็นของขวัญแทนใจแสดงความรักและให้กรรมสิทธิ์การถือทองคำกับภรรยาคือจะออมหรือเอาไปขายหรือจะทำอะไรก็แล้วแต่ ผู้ให้ข้อมูลอีกคนบอกว่าเขาออมทองคำบ้างแต่เป็นส่วนน้อยและผลพวงจากการออมทองคำของเขาถือเป็นการเสริมบารมีตัวเอง

2.3.3 การลงทุน

การลงทุน ซึ่งในความหมายของผู้ให้ข้อมูลหมายถึงการออมในอาชีพ เช่น ออมเป็นต้นไม้ สัตว์เลี้ยง รถยนต์ รถจักรยานยนต์ หรือสิ่งของ ด้วยอาชีพเกษตรกรรมและความเป็นเกษตรกรทำให้ชีวิตต้องผูกพันกับต้นไม้ใบหญ้า และพาหนะที่ใช้ขนส่งผลผลิตจากต้นไม้ใบหญ้าพวกนั้นคงหนีไม่พ้นรถยนต์หรือรถจักรยานยนต์ เพศชายจะมีรูปแบบการออมในทำนองนี้มากกว่าเพศหญิง พวกเขาบอกว่ารถยนต์เป็นการออมอย่างหนึ่ง อาชีพเกษตรกรรมปลูกมัน ปลูกอ้อยจำเป็นต้องใช้รถยนต์เพื่อขนส่งผลผลิต มันจะง่ายกว่าหากเขามีรถยนต์เป็นของตัวเอง วันหนึ่งหากไม่มีอะไรอย่างน้อยก็มียอดที่พอจะแลกเปลี่ยนกลับมาเป็นเงินได้ ผู้ให้ข้อมูลคนหนึ่งบอกว่า “การปลูกต้นไม้ ปลูกพืชไร่ พืชสวน พืชผักสวนครัวของเขาถือเป็นการออมชนิดหนึ่ง เขาลงทุนลงแรงปลูกมันเพื่อหวังผลผลิตจากมันที่แปรผลเป็นเงินได้ ในวันข้างหน้าที่เขาแก่ตัวลงและอยากอยู่บ้าน เขาเห็นตัวอย่างจากแม่ยายที่ไม่อยู่เฉยทำโน่นนี่ตลอดเวลา มันเป็นเรื่องที่มีอะไรให้ขบคิดตลอดทั้งวันและไม่น่าเบื่อจนเกินไปในบั้นปลายของชีวิต”

ผู้ให้ข้อมูลคนหนึ่งบอกว่า “การลงทุนซื้อรถจักรยานยนต์ก็เป็นการออมของหล่อนเช่นกัน ผลผลิตจากไร่อ้อยของตัวเองนอกจากจะขายให้กับนายทุนที่มารับซื้อมันยังทำเป็นอ้อยควั่น และนำไปขายตามบ้านตามสถานที่ต่างๆ ด้วยรถจักรยานยนต์คันนั้น อีกอย่างคือเขาชอบพูดคุยและอยากพบปะผู้คน การขายอ้อยควั่นตอบสนองความรู้สึกส่วนนั้นได้เป็นอย่างดี” ผู้ให้ข้อมูลบางคนที่บอกว่า “สัตว์เลี้ยงคือการออมเช่นกัน การเลี้ยงวัว ไก่ แพะถือเป็นการออมที่อาจต้องสะสมทุนนานพอสมควร แต่มันสามารถเปลี่ยนเป็นเงินได้ในวันหนึ่งที่มันโตเต็มวัยและเกินกำลังที่จะเลี้ยงได้”

“ผมจะออมเป็นพวกต้นไม้มากกว่า ผมมองอย่างแม่ยายผมนี้แก่มาก็ไม่ได้อยู่เฉยๆอยากทำโน่นทำนี่ผมเลยคิดว่าจะออมต้นไม้ดีกว่า คิดปลูกต้นมะนาว มะกรูดก็เผื่อจะได้ออกกำลังกายบ้าง ปลูกใกล้บ้าน ไกลๆก็ยังไม่ไ้หรอก เดินไกลๆคนแก่นี้ไม่ไหว ถ้าแก่มาๆ คงนั่งขึ้นวีลแชร์เก็บ”

“ออมเป็นสัตว์เลี้ยง อย่างวัว...เราเริ่มต้นเลี้ยงสักสองสามตัว ช่วงราคาที่สูงๆเราก็ไม่ขาย พอเรามีเยอะ คิดที่ว่ามันเกินกำลังที่เราจะเลี้ยงแล้ว เราก็สามารถที่จะแปลงสินทรัพย์ตรงนั้นให้เป็นเงินได้ เราก็เอามาเก็บออมไว้ หรือว่าอย่างกับช่วงที่เราไม่มีเงินเก็บเยอะแล้ว อยากจะแปลงเป็นอย่างอื่นบ้าง”

2.3.4 ออมกับลูก

ออมกับลูก รูปแบบของการออมกับลูกส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นกับเพศหญิง นั่นคือการเลี้ยงดูส่งเสริมให้การศึกษาแก่ลูกให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ ให้ความรัก และให้ความช่วยเหลือแก่ลูก น้ำพักน้ำแรงที่คอยเกื้อหนุนจนเจือในวัยนี้อาจทำให้วันข้างหน้าเมื่อลูกมีงานมีการทำและประสบความสำเร็จ และคนเป็นแม่แก่ตัวลง ความหวังของแม่เพียงให้ลูกสักคนหันหลังกลับมาดูแลแม่บ้าง ส่วนเพศชายจะเป็นเรื่องของการสร้างทรัพย์สินเอาไว้ให้มากกว่า หากลูกคนไหนมาดูแลพ่อก็ยอมแก่ชราทรัพย์สินจะเป็นของคนนั้น

“ถ้าวันนี้เราปูพื้นฐานให้ลูกได้ดี หนึ่งฐานะ สองการศึกษา ลูกต้องย้อนกลับมาหาเรา เพราะว่าวันนี้เราสร้างให้เขาแล้ว วันข้างหน้าลูกคงไม่มีการอะไรที่หนักหนาแล้ว วันนี้ลูกมีหน้าที่คือเรียน เรียนจบแล้วทำงาน ทำงานแล้วน่าจะมีเวลากลับมาดูแลเรา”

2.3.5 การออมบุญ

การออมบุญเป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่ชาวบ้านถือว่าเป็นการออมของเขาโดยเฉพาะเพศหญิง ผู้ให้ข้อมูลบอกว่าพวกเขายินดีที่จะทำบุญเพื่อผลตอบแทนที่ไม่ใช่เพื่อชาติหน้าเพียงอย่างเดียว แต่ผลบุญที่พวกเขาทำสะสมไว้จะส่งผลต่อความสะดวกสบายทั้งกายและใจในวันข้างหน้า อาจเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ความคิดความเชื่อ และวิถีชีวิต ในวันนี้ทำบุญทั้งกำลังกายและกำลังทรัพย์ ผลบุญมันอาจทำให้เขาไม่อดอยากเมื่อวัยชรา เขายินยอมทำบุญในชาตินี้และคิดเผื่อถึงผลบุญจะส่งความสะดวกสบายในชาติหน้าด้วย

“ก: ฉันทว่าบุญวาสนาอันดี ทำบุญต้องไม่ห่อ ทำบุญไว้ชาติที่แล้วเยอะชาตินี้เลยสบายไม่มีโรค

ช: เห็นไหม ชาตินี้หนูเลยทำมาตุเลยบุญ เผื่อชาติหน้าจะได้สบายกับเขาบ้าง”

จากรูปแบบการออมที่กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นได้ว่ามีรูปแบบของการออมบางส่วนที่คาบเกี่ยวกับการลงทุนอยู่นั้นคือรูปแบบการออมในอาชีพ ซึ่งได้แก่ ออมเป็นต้นไม้ สัตว์เลี้ยง รถยนต์ รถจักรยานยนต์ หรือสิ่งของ เนื่องจากการลงทุนในการปลูกต้นไม้ การเลี้ยงสัตว์ การซื้อรถยนต์และรถจักรยานยนต์เป็นการซื้อสินทรัพย์เพื่อหารายได้และเพื่อไว้ใช้การประกอบอาชีพที่ทำให้ผู้ให้ข้อมูลมีการมุ่งหวังผลกำไรจากการลงทุนและอยากมีรายได้เพิ่มมากขึ้น และการลงทุนในอาชีพถือเป็นการลงทุนในระยะยาวที่อาจได้ผลตอบแทนสูงกว่าการออม ซึ่งผู้ให้ข้อมูลอาจคิดว่าส่วนนี้คือการออม ด้วยเมื่อได้ผลผลิตจากอาชีพแล้วรายได้จากผลผลิตที่ผลิตได้เรื่อยๆ ในระยะยาวนั้นอาจถูกเก็บออมอีกทีหนึ่ง

2.4 การวางแผนการออม

การวางแผนการออม พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีการวางแผนการออมอยู่ 2 ประเภทได้แก่

2.4.1 การวางแผนการออมเพื่ออนาคตหรือเพื่อเข้าสู่วัยชรา เป็นการวางแผนการออมที่ผู้ให้ข้อมูลคำนึงถึงอนาคตหรือยามแก่ชรา ซึ่งอยู่ในรูปของการออมและการลงทุน ดังนี้

1. ออมในรูปตัวเงิน ประกอบด้วย ออมเป็นเงินฝากธนาคาร ออมเป็นประกันชีวิต
2. ออมในรูปที่ไม่ใช่ตัวเงิน ประกอบด้วย ออมเป็นทองคำ ออมเป็นอสังหาริมทรัพย์
3. ออมด้วยรูปแบบอื่นๆ เช่น ออมกับลูก ออมบุญ
4. การลงทุน ประกอบด้วย การลงทุนปลูกต้นไม้

“จะออมพวกต้นไม้มากกว่า อนาคตมันเก็บขายได้ และเห็นจากแม่ยายแล้วชอบทำโน่นทำนี่ ก็เลยคิดว่าจะออมต้นไม้ดีกว่า คิดว่าจะปลูกมะนาว หลังบ้านปลูกต้นมะกรูด เมื่อแม่ยายจะได้ออกกำลังกายบ้าง แต่จะปลูกไว้ใกล้ๆ เพราะปลูกไว้ใกล้ๆ คนแก่คงเดินไปเก็บไม่ไหว”

“คิดว่ามันคือการออมนะ เป็นการออมบุญของเรา ได้ทั้งชาติดีและชาติหน้าใครที่เห็นว่าเราทำดีกับเขา อนาคตเขาก็จะช่วยเหลือเราบ้าง”

2.4.2 การวางแผนการออมเพื่อใช้จ่ายหมุนเวียน เป็นการวางแผนการออมเพื่อนำมาใช้จ่ายหมุนเวียนในครัวเรือนหรือยามฉุกเฉิน เป็นการออมในระยะสั้น โดยแบ่งรูปแบบในการออมได้ดังนี้

1. ออมในรูปตัวเงิน ประกอบด้วย ออมเป็นเงินสด
2. ออมในรูปที่ไม่ใช่ตัวเงิน ประกอบด้วย ออมเป็นทองคำ
3. การลงทุน ประกอบด้วย การเลี้ยงสัตว์ การเช่าซื้อรถยนต์ รถจักรยานยนต์

“การออมเพื่ออุบัติเหตุหรือการออมเพื่อความเจ็บไข้ได้ป่วยของครอบครัวอีกอย่างหนึ่งก็คือออมไว้เพื่ออนาคตของลูกเพื่อใช้ในการศึกษาของเขา”

“ก็เลี้ยงแพะไปเรื่อยๆ พอเราได้โยะเราก็ขายตัวละสองพัน 10 ตัว ได้แล้ว 2 หมื่น ถ้าแพะแพงๆ ตัวละ 5 พัน สิบตัวได้ 5 หมื่น 20 ตัว ได้แล้วแสนหนึ่ง”

2.5 ปัญหาและอุปสรรคในการออม

2.5.1 ปัญหาในการออม

ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่บอกว่าปัญหาและอุปสรรคในการออมนั้นขึ้นอยู่กับตนเอง คือ ถ้าตนเองคิดที่จะออมก็จะสามารถออมได้ แต่ถ้าไม่คิดที่จะออมแล้วก็จะไม่สามารถออมได้ เพราะฉะนั้นปัญหาในการออมหลักๆ จะมาจากตนเองก่อน แต่อย่างไรก็ตามยังพบปัจจัยรอบข้างที่ก่อให้เกิดเป็นปัญหาที่ส่งผลต่อการออมของผู้ให้ข้อมูล โดยพบว่าจะมีปัญหาในเรื่องต่างๆ ดังนี้

1. ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนที่สูง จากคำบอกเล่าจากผู้ให้ข้อมูลว่า “มันต้องใช้ต้องจ่ายเยอะวันๆ หนึ่งนะ แล้วข้าวยังหนึ่งก็กินได้ไม่กี่วันหรอก”

2. ภาระค่าใช้จ่ายในการส่งเสียลูก “ช่วงลูกเรียนปัญหาค่าใช้จ่ายมันสูงลูกเรียนนี้ใครที่ออกมาแล้วจะรู้เลยว่าปัญหา มันมาก และกว่าที่ลูกแต่ละคนจะเรียนจบปริญญาตรีได้ก็หมดเงินไปเยอะ”

3. การประกอบอาชีพ การทำงานของคนในครอบครัวก็ส่งผลต่อการออมเช่นกัน ดังคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลว่า “ที่บ้านป้าเป็นคนออกทำงาน พอเราไม่ได้ทำแพนป้าก็ต้องไปทำงานเดียว พุดตรงๆ เขาไม่ได้ขยันเหมือนเราเขาก็ทำได้ตามเขาพอ กินพอใช้ก็ไม่มีเงินเหลือ”

4. ปัญหาด้านค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการรักษาสุขภาพ ค่าใช้จ่ายส่วนนี้เป็นอีกส่วนหนึ่งที่ทำให้การออมน้อยลง

2.5.2 อุปสรรคในการออม

ในด้านปัญหาและอุปสรรคในการออมจากความคิดเห็นระดับกลุ่มนั้นทางฝ่ายชายและฝ่ายหญิงมีความคิดเห็น เกี่ยวกับปัญหาที่ค่อนข้างคล้ายคลึงกันคือ ปัญหาและอุปสรรคในการออมนั้นเกิดจากค่าใช้จ่ายที่ต้องใช้ในชีวิตประจำวันที่สูงทำให้ไม่สามารถออมได้ แต่จะมีส่วนที่ต่างกันคือฝ่ายชายจะมีการกล่าวว่าการลงทุนในการประกอบอาชีพถือเป็นอุปสรรคในการ ออม แต่สำหรับฝ่ายหญิงจะคิดถึงค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากการเลี้ยงดูลูกๆ และปัญหาด้านสุขภาพว่าเป็นอุปสรรคในการออม มากกว่า

และเมื่อได้ทำการพูดคุยกับผู้ให้ข้อมูลรายบุคคลแล้วก็พบว่านอกจากปัญหาและอุปสรรคในการออมที่ได้จากการ สทนากลุ่มแล้วแต่ละคนจะมีปัญหาในการออมที่แตกต่างกันออกไปโดยสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่มีลูกอยู่ใน วัยเรียน กลุ่มนี้จะมียุทธศาสตร์ในเรื่องค่าใช้จ่ายที่สูงทั้งจากการใช้ชีวิตประจำวัน การประกอบอาชีพ ค่าใช้จ่ายภายในครัวเรือน และภาระการส่งเสียลูกๆในการเรียนหนังสือส่วนในกลุ่มที่ลูกไม่ได้อยู่ในวัยศึกษาเล่าเรียนแล้วจะพบปัญหาและอุปสรรคในการ ออมในด้านการรักษาสุขภาพและค่าใช้จ่ายทั่วไปในครัวเรือนมากกว่า

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

ทัศนคติต่อการออม พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนมากมีทัศนคติที่ดีอย่างยิ่งต่อการออม ทั้งการออมสำหรับการดำเนินชีวิตใน ปัจจุบัน และการออมสำหรับอนาคตคือเมื่อเข้าสู่วัยชรา โดยช่วงเวลาที่ยอมรับและช่วงเวลาที่ยั่งยืนที่สุดการออมนั้น ไม่มีการ กำหนดแต่เห็นควรว่าการออมควรเริ่มทำตั้งแต่วัยเด็กเพื่อให้เกิดเป็นนิสัย ทั้งนี้การทำงานเป็นวัยที่มีโอกาสของการเกิดการออม มากที่สุด เพราะเป็นวัยที่มีความสามารถในการประกอบอาชีพหารายได้ แต่ส่วนใหญ่จะเกิดการปฏิบัติอย่างจริงจังก็ต่อเมื่อเข้า สู่อายุมีครอบครัว โดยเฉพาะเมื่อมีบุตร และการออมในรูปแบบต่างๆ ที่มีการปฏิบัติในปัจจุบันนั้นจะยังผลให้เกิดการปฏิบัติ เรื่อยไปจนถึงวัยชรา

ความหมายของการออมที่ได้รับจากการศึกษาความคิดเห็นของชาวบ้านนั้น พบว่า ความหมายของการออมเงินตาม นิยามความหมายการศึกษาในตำรานั้นแตกต่างไปจากนิยามความคิดของชาวบ้านที่ได้เข้าไปทำการศึกษา ในตำรานั้นการ ออมมักจะพูดถึงเฉพาะการออมเป็นเงินโดยเงินที่ออมนั้นจะได้รับการประหยัด หรือเหลือจากการใช้จ่ายแล้ว แต่จากนิยามการ ออมของชาวบ้านที่พบนั้น การออมของพวกเขาก็ไม่ใช่การออมเพียงตัวเงินที่เหลือจากการใช้จ่ายเพียงเท่านั้น แต่ยังหมายถึงการ ออมโดยการตั้งใจที่จะเก็บไว้เพื่ออนาคต ทั้งที่อยู่ในรูปตัวเงินและไม่ใช้ตัวเงิน นอกจากนี้ยังมีความหมายที่เข้าข่ายของการ ลงทุน เช่น การลงทุนปลูกต้นไม้ การลงทุนเลี้ยงสัตว์ การเช่าซื้อรถยนต์/รถจักรยานยนต์

ในส่วนของรูปแบบการออม พบว่า ความคิดในเรื่องรูปแบบการออมของชาวบ้านนั้น มีรูปแบบที่แตกต่างกันไปจาก สิ่งที่ได้ทำการศึกษาเบื้องต้น ไม่ว่าจะเป็นการออมต้นไม้ การออมสัตว์เลี้ยง การออมลูก หรือแม้กระทั่งการออมบุญก็ตาม ซึ่ง อยู่ในลักษณะของการลงทุน หรือการออมที่ไม่ได้เป็นทรัพย์สินหรือของมีค่า แสดงให้เห็นถึงทัศนคติที่ชาวบ้านมีต่อการออมว่า การออมที่ชาวบ้านคิดถึงนั้นหมายรวมถึงผลผลิตที่จะได้รับจากสิ่งนั้นๆ ในอนาคต ไม่ว่าจะเป็นต้นไม้ สัตว์เลี้ยง หรือแม้กระทั่ง บุตรหลาน และนอกจากนี้ยังมีการออมบุญที่ทำให้เกิดความสบายใจอีกด้วย

เหตุผลในการออมเมื่อแบ่งตามเป้าหมายจากการทบทวนวรรณกรรมและการเก็บข้อมูลแล้ว พบว่า ชาวบ้านนั้นให้ ความสำคัญกับเหตุผลการออมที่เป็นตัวเงิน เพื่อเป็นหลักประกันให้กับชีวิต มีการเก็บออมไว้ 2 ส่วน ได้แก่ 1) การออมเพื่อการ

หมუნเวียน เป็นการเก็บไว้หมუნเวียนใช้จ่ายในชีวิตประจำวันไม่ว่าจะเป็นการอุปโภคและบริโภค ได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และการใช้จ่ายพื้นฐานในชีวิตประจำวันของครอบครัว และ 2) การออมเพื่อบริโภคเป็นการเก็บเตรียมไว้ในอนาคตเพื่อใช้ในยามแก่ชรา

ปัญหาและอุปสรรคในการออม พบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการออมที่สำคัญเกิดจากตนเอง กล่าวคือ ความคิดและการตัดสินใจของตนเองมีผลอย่างมากต่อการปฏิบัติในเรื่องการออม หากไม่เกิดการตระหนักและวางแผนจัดการตนเอง การออมก็ไม่สามารถทำได้ นอกจากนี้ปัญหาอุปสรรคยังเกิดจากภาระค่าใช้จ่ายต่างๆ ในครัวเรือน อาทิ ค่าอาหาร ค่าของใช้ในชีวิตประจำวัน ค่ารักษาพยาบาล โดยเฉพาะค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูส่งเสียบุตร และปัญหาจากการมีรายได้น้อยจึงทำให้ไม่มีเงินเหลือเก็บ ทั้งนี้อุปสรรคที่สำคัญไม่น้อยต่อการออม คือ การที่มีธนาคารอยู่ห่างไกล อันส่งผลให้เกิดความไม่สะดวกในการเก็บออม และการออมของผู้ที่ไม่ใช่สัญชาติไทย ปัญหาอุปสรรคที่สำคัญมากคือการไม่มีบัตรประชาชน อันส่งผลให้กลุ่มคนเหล่านี้ไม่สามารถเลือกรูปแบบการออมได้มากนัก ขาดความสะดวกในการเก็บออม

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ควรมีการจัดโครงการหรือการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการวางแผนการออมสำหรับประชากรวัยทำงาน โดยเฉพาะประชากรวัยทำงานที่มีครอบครัว ทั้งนี้ควรเป็นการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการวางแผนการออมในช่วงของวัยทำงาน จนกระทั่งถึงแนวทางการออมเพื่อการเตรียมตัวเข้าสู่วัยชรา เพื่อให้เกิดการวางแผนการออมที่ถูกต้องเหมาะสม อันจะส่งผลประโยชน์ได้อย่างมีคุณภาพ

ข้อเสนอแนะในการศึกษา

ควรศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับการออมของกลุ่มอาชีพแรงงานอื่นๆทั้งผู้เป็นสัญชาติไทยและผู้ที่ไม่ใช่สัญชาติไทยหรือแรงงานต่างชาตินี้ เนื่องจากคนกลุ่มนี้จะประสบปัญหาที่แตกต่างไป การศึกษาเพิ่มเติมแบบเฉพาะเจาะจงกับกลุ่มนี้ จะทำให้เข้าใจถึงทัศนคติ พฤติกรรม และปัญหาอุปสรรคในเรื่องการออมได้มากขึ้น อันส่งผลให้เกิดการเข้าใจและแก้ไขปัญหาได้ถูกต้องเหมาะสมนอกจากนี้ควรมีการศึกษาในกลุ่มที่ไม่มีกรออม เพื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มที่มีการออมว่ามีความแตกต่างกันเกี่ยวกับแนวคิดหรือทัศนคติอย่างไร

กิตติกรรมประกาศ

วิจัยฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยดี ด้วยความกรุณาและช่วยเหลือจากจากคณาจารย์ทางสถาบันวิจัยประชากรและสังคม ที่คอยชี้แนะแนวทางและให้คำปรึกษาอันเป็นประโยชน์เป็นอย่างดีต่อการทำวิจัย รวมไปถึงการช่วยเหลือและแนะนำขณะเก็บข้อมูลในภาคสนาม คณะผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

เอกสารอ้างอิง

- ชลธิชา วิศานรัตน์. (2552). การออมเพื่อความมั่นคงยามสูงวัย. บัณฑิตวิทยาลัย. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ธีระพร อูรธรรม. (2548). การวัดทัศนคติ: ปัญหาในการใช้เพื่อทำนายพฤติกรรม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ซีเอ็ดบุ๊คเซ็นเตอร์.
- ประภาเพ็ญ สุวรรณ. (2526). ทัศนคติ: การวัดการเปลี่ยนแปลงและพฤติกรรมอนามัย. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- ปราโมทย์ ประสาทกุล. (2543). ประชากรศาสตร์ สาระดึกศึกษาเรื่องประชากรมนุษย์. นครปฐม : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ปราโมทย์ ประสาทกุล. (2550). ระเบิดประชากรสามลูก ในประเทศไทย. วารสารประชากรและพัฒนา. (27) : 6.
- วรเวศม์ สุวรรณระดา. (2556). ระบบประกันรายได้เพื่อการชราภาพ: โอกาสและความยั่งยืน. คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมิกราช. (2550). การออมเพื่อวัยเกษียณอายุหรือออมเพื่อวัยชรา. นนทบุรี :

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมิกราช.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2550). การสำรวจกำลังแรงงานของประเทศ. กรุงเทพฯ.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2554). สัมภาษณ์ภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน. กรุงเทพฯ.

สุริยาพร จันทร์เจริญ. (2555). การออมของวัยแรงงานวัยก่อนสูงอายุและวัยสูงอายุที่ทำงานในระบบและนอกระบบ.

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล : มหาวิทยาลัยมหิดล.